

Orkidéer på Skånes Djurpark

Just nu ställer Skånes Djurpark ut en mycket vacker skärmutställning om svenska orkidéer. Det är framlidne TV-personligheten Jan Danielson som skrivit text och konstnären Annika Blom har gjort målningarna. Utställningen heter ”Fattigmaria och Ålderdomens Sängietröst; om orkidéer - erotikens blommor”. Det tog Annika Blom fem sommars studier för att färdigställa utställning om de förunderliga växterna.

I flera län, bland annat i Skåne, är alla orkidéer fridlysta. En bra regel är att betrakta dem som fridlysta, oavsett var i landet man träffar på dem, och aldrig plocka eller gräva upp några sådana växter. Deras skönhet och deras fascinerande livsmönster har lockat både forskare och konstnärer till ingående studier. Ett av de finaste och mest lättillgängliga resultaten av ett sådant arbete visas den här sommaren och hösten på Skånes Djurpark i Höör, som ligger nästan mitt i Skåne!

Det är konstnären Annika Blom som gjort utställningen med namnet ”Fattigmaria och Ålderdomens Sängietröst”. På stora, vidunderligt vackra skärmar visar hon alla de orkidéarter som växer i hennes hemlandskap Skåne. Det är ett arbete som har sträckt sig över fem somrar, med besök i alla de naturmiljöer där orkidéer växer. Det är förstås de yppiga kalkkärrarna och de frodiga lövskogarna, men också den magra mossen och den mörka granskogen. – Kan utställningen bidra till att väcka opinion för att bevara några sådana miljöer, då har den nått sitt syfte, säger Annika Blom som är en stor orkidé- och naturälskare vid sidan om sitt måleri.

- Syftet med utställningen är att väcka folks uppmärksamhet på de naturmiljöer som är mest hotade av utvecklingen i dag, säger Staffan Åkeby som är chef på Skånes Djurpark. - I och med att orkidéerna är så känsliga, så fungerar de som varningssignaler när något håller på att förstöras i den miljö där de växer. På så sätt blir de en sorts skyddsänglar åt många andra och mer anspråkslösa arter, fortsätter Staffan. Till de allra mest hotade miljöerna hör fuktängarna, som dikas ut och planteras med skog. Dit hör också beteshagarna, i en tid då allt fler kor tvingas stå inne och tugga importerat kraftfoder, slutar djurparkschef Staffan Åkeby och hälsar välkommen till en stunds ljuvligt inspirerande avkoppling bland både växter och djur på Skånes Djurpark i Höör.

Utställningen finns i Frostasalen på Djurparkens entréhus som öppnar kl 11 varje dag. För mer information ring djurparkschef Staffan Åkeby, mobil 0705-55 30 65.

Så här skrev Jan Danielson själv om utställningen när den var klar:

Fattigmaria och Ålderdomens Sängietröst - nog låter väl det litet ekivokt? Jo, det är också just vad det är, eftersom det är allmogens namn på orkidéer. Och orkidéerna har sedan gammalt en mängd anknytningar till erotiken.

Orsakerna är många. Under jorden har flera arter ett par knölar som mycket påminner om testiklar. Ur dessa knölar har *salep* kunnat framställas. Det är ett vitaktigt slem som påminner

om sperma och följaktligen har ansetts kunna stärka potensen hos män som känt krafterna svikta.

Att den styva orkidéstjälken dessutom har gett associationer till en erigerad penis har inte gjord den tron mindre. Ur denna tro kommer förstås namnet "Ålderdomens sängietröst" på nattviolen. "Fattigmaria" anknyter däremot till det moderna intresset för orkidéer. Det är namnet på en underart av den välbekanta Jungfru Marie nycklar, och berättar att den växer i näringsfattig miljö ute på mossar.

Det är en ovanlig miljö för orkidéer. De flesta trivs på kalkhaltiga jordar, och därför är Öland, Gotland, Skåne och Jämtland de stora orkidélandskapen i Sverige. Det finns något så exklusivt och förnämt över begreppet orkidé, men faktum är att släktet troligen är växtrikets allra artrikaste. Totalt har man funnit över 20 000 arter, vilket innebär att nästan var tionde blomväxtart på jorden är en orkidé.

I Sverige finns cirka fyrtiofem arter. Vanligast är nattviol och Jungfru Marie nycklar, sällsyntast är kanske kärnnycklar och alpnäcklar som växer på några få ställen på Gotland. En del orkidéer, som till exempel spindelblomster, myggblomster och knottblomster är mycket oansenliga och ytterst svåra att upptäcka. Andra är höga, färgrika och prunkande. Dit hör guckusko, Johannesnycklar och vissa varianter av ängsnycklar.

Skogsfrun och nornan, ett par av vår floras mest sägenomspunna växter, är orkidéer. Att artantalet inte kan anges exakt beror på att de lärde strider om vad som är en art och vad som bara är en underart, en varietet eller en form bland orkidéerna. De bildar nämligen gärna hybrider (korsningar) med varandra, och denna oreda antyder något om orkidéernas eget sexualliv. Det är mycket mer varierande och spännande än människans! Insekter tas till hjälp, och de lutar på många och raffinerade sätt av blommorna för att fullgöra sitt arbete med att pollinera, det vill säga överföra pollen från en blomma till en annan. Ofta är det så att bara en speciell insekt kan pollinera en speciell orkidéart. Orkidén är alltså beroende av andra växter för sin utveckling. På det sättet skapas en tät väv av ömsesidigt samliv. Lika intimt indraget i ett ekologiskt fungerande system är fröet, när det så småningom har mognat. Alla orkidéfrön är oerhört små och innehåller ritningen till en ny planta.

Som dammkorn far de långt bort med vinden och faller ner där slumpen bestämmer. För att gro måste de komma i kontakt med speciella svampar som de etablerar ett samarbete med. Chansen att detta verkligen ska hända är ytterst liten. Men fröna är ytterst många och metoden har fungerat i årtusenden. Genom utarmningen av landskapet, i samband med stordrift och rationalisering blir villkoren för orkidéerna för vart år allt sämre och många arter minskar snabbt i utbredning och antal.

Jan Danielson